

Kültür coğrafyası ve kültürel miras açısından Doğu Karadeniz’de “Otçu göçü geleneği ve Kadırğa otçu şenlikleri”

“Otçu göçü” tradition and Kadırğa Otçu festival in eastern Black Sea region in the context of culture geography and cultural heritage

Mutlu Kaya^{*a} Cevdet Yılmaz^b

^a Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm Rehberliği Anabilim Dalı, Samsun.

^b Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı, Samsun.

BİLGİ / INFO

Geliş/Received: 17.08.2018

Kabul/Accepted: 01.11.2018

Anahtar Kelimeler:

Otçu Göçü
 Otçu şenliği
 Kadırğa
 Trabzon
 Türkiye

Keywords:

Otçu Göçü
 Otçu festival
 Kadırğa
 Trabzon
 Turkey

*Sorumlu yazar/Corresponding author:

(M. Kaya) mutlu.kaya@omu.edu.tr

DOI: 10.17211/tcd.454455

Atf/Citation:

Kaya, M., Yılmaz, C. (2018). Kültür coğrafyası ve kültürel miras açısından Doğu Karadeniz’de otçu göçü geleneği ve kadırğa otçu şenlikleri. *Türk Coğrafya Dergisi* (71), 69-79. DOI:10.17211/tcd.454455.

ÖZ / ABSTRACT

Türkiye’de yaylalar köy-altı iskân şekilleri, yaylacılık ise önemli bir ekonomik faaliyet olarak büyük öneme sahiptir. Türkiye’de fizikî coğrafya şartları yaylalar ve yaylacılık faaliyetleri üzerinde önemli etkilere sahiptir. Bununla birlikte yaylacılık ekonomik, sosyal, kültürel özellikleri ile beşerî coğrafya ve ona yakın bilim dallarının da başta gelen konularından biridir. Anadolu’da yüzlerce yıllık geçmişe sahip yaylacılık faaliyetleri halen hayvancılık ve son yıllarda da giderek artan oranda turizm yönü ile öne çıkmaktadır. Fakat yaylacılığın geçmişten beri sürdürülen, günümüzde ise yok olma tehlikesi ile karşı karşıya olan kültürel boyutları da vardır. Bu çalışmada yaylacılık faaliyetlerinin unutulmaya yüz tutmuş kültürel yönlerinden biri olan “otçu göçü geleneği” ele alınmıştır. Otçu göçü ve otçu şenlikleri kendi içinde birçok ritüeli barındıran, yöre halkı tarafından önemsenen bir kültürel faaliyettir. Karadeniz Bölgesi’nin en büyük yayla organizasyonu olan Kadırğa Otçu Şenlikleri de bunlardan biridir. Ne yazık ki her alanda görülen kültürel bozulma ve yozlaşma burada da görülmekte, otçu göçü yayla şenlikleri gün geçtikçe özünden uzaklaşmaktadır. Gerekli önlemlerin alınmaması durumunda böylesine önemli bir kültürel miras yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalacaktır. Bu çalışmada önce otçu göçünü ortaya çıkaran coğrafi şartlar ele alınmış, sonrasında ise geleneksel Kadırğa Otçu Şenliği’nin Somut Olmayan Kültürel Miras bağlamında değerlendirilmesi ve kültürel varlığını devam ettirebilmesi adına yapılması gerekenler üzerinde durulmuştur.

High Plateaus have a great significance as a sub-village settlement and as well the economic activities in high plateaus have a crucial importance economically. In Turkey, physical geography conditions have significant effects on plateaus and high plateau activities. However, it is one of the most important subjects of economic, social, cultural features, human geography and related sciences. The high plateau activities in Anatolia, which have hundreds of years of history, and in recent years they have become more and more popular with tourism and husbandry. However, there are also cultural dimensions that have been sustained since the past, and nowadays, facing the danger of extinction. In this research “Otçu Göçü” tradition which is one of the forgotten cultural aspects of the high plateau activities is examined. “Otçu Göçü” and Otçu festivals are important cultural activities, which are hosted by many rituals and taken seriously by local people. Kadırğa Otçu Festival, which is the biggest high plateau organization of the Black Sea Region, is one of them. Unfortunately, the cultural distortion and corruption seen in each area is also seen here, and “Otçu Göçü” high plateau festivals are gradually getting away from its essence. If necessary precautions are not taken, such an important cultural heritage will face the danger of extinction. In this study, the geographical conditions that led to “Otçu Göçü” were discussed, and then the traditional Kadırğa Otçu Festival was evaluated in the context of the Intangible Cultural Heritage and the necessary things to be done in order to be able to continue its cultural existence.

1. Giriş

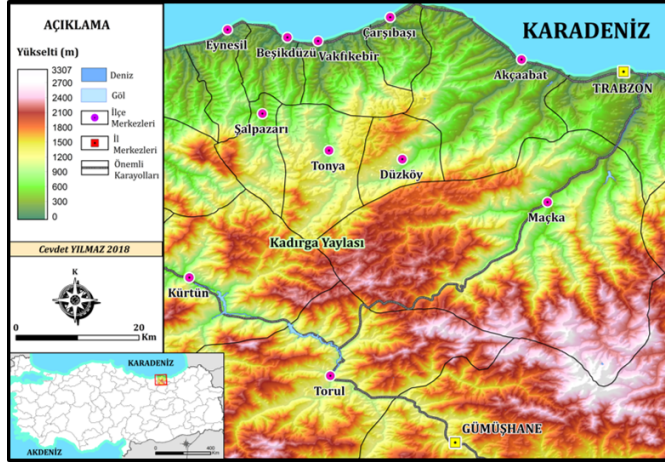
Otçu Şenliklerinin düzenlendiği Kadırğa Yaylası Tonya, Maçka ve Kürtün ilçelerinin kesiştiği noktada yer almaktadır (Şekil 1).

Son yıllarda kullanım amaçları çeşitlenmekle birlikte kırsal nüfus için bir ek geçim sahası olan yaylalar, yaz aylarında hayvan otlatmak, tarımsal faaliyette bulunmak veya dinlenmek amacıyla gidilen geçici yerleşmelerdir. Tarım arazilerinin dar ve parçalı olduğu Trabzon ve çevresinde hayvancılıkla meşgul yöre

halkı için otlakların uzun süre yeşil kaldığı yaylalar büyük önem taşımaktadır. Yaz mevsiminde hayvanları ile yaylaya hareket eden yaylacılar hem hayvanlarını doyuracak geniş bir beslenme sahasına, hem de kendilerini yaz sıcaklarından koruyan serin bir ortama sahip olmaktadır.

Karadeniz Bölgesi’nde yaylacılık faaliyetlerinin ortaya çıkması ve gelişmesinde yörede XIII. yüzyıldan beri yaylacılık yapan Çep-

nilerin önemli etkileri bulunmaktadır. Oğuzların Üçok koluna mensup olan Çepniler Selçuklularla birlikte XI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Anadolu'ya girmeye başlamışlar ve başta Karadeniz Bölgesi olmak üzere Anadolu'nun birçok bölgesine yerleşmişlerdir (Küçük, 2011).

Şekil 1. Lokasyon haritası.

Figure 1. Location map.

Osmanlılardan çok önce Kürtün-Dereli-Giresun-Tirebolu-Eynesil arasındaki kırsal kesime hâkim olan ve Karadeniz Dağları'nı çok iyi bilen Çepnilerin 1461'de Fatih Sultan Mehmet'in Trabzon'u fethetmesinde önemli rol oynadıkları düşünülmektedir. Fetihden sonra Osmanlı Devleti'nin bu bölgedeki Çepnilere zehmet ve tımar gibi dirlikler vererek onları hizmetine alması da bu görüşü desteklemektedir (Küçük, 2011; Akat, 2006).

Göçebe toplulukların kendilerine verilen arazilere meskenler yaparak yerleşik hayata geçmeye başlamasıyla birlikte, Karadeniz Bölgesi'ndeki bugünkü yaylacılık faaliyetlerinin de temelleri atılmıştır. Alt zonda arazinin dağlık ve engebelik olması geçim alanlarını kısıtlarken, üst zonda ilkbaharla birlikte eriyen karların ardından ortaya çıkan çayırar, geçmişlerinde hayvancılık tecrübesi olan Çepnilerin bu üst zonu mevsimlik de olsa hayvanları için kullanmak istemeleri bugünkü yaylacılık faaliyetinin tarihsel temellerini oluşturmaktadır. Trabzon çevresinde yaylaların birçoğunun oba olarak isimlendirilmesi ve yaylalarda Şahmelik, Şıhman, Emirler, Oğuz, Oğuzeli, Alanyurdu, Ahmetalan, Alimeydanı, Kumanandoz gibi çok sayıda bey, oymak, kabile, boy ismine rastlanması adı geçen yerleşmelerin Türk toplulukları tarafından kurulduğunu ve yörede yaylacılığın Türklerle başladığını işaret etmektedir (Zaman, 2000(a); Zaman, 2000(b); Zaman, 2007)¹.

Çepniler, Trabzon bölgesinde yaşayan; inek, koyun ve keçi besleyerek geçinen, yazın sürüleri ile yaylaya çıkan kışın ise cenik dedikleri kışlaya inen Türk göçerlerdendir. Göçebe olan Çepniler daha sonraları ceniklerde evler yapmaya başlayınca ekim işlerine de başlamışlardır. Tarım faaliyetlerinin başlamasıyla ailede iş bölümü ortaya çıkmış, yaşlılar yaz mevsiminde hayvanlarla yaylaya çıkarken, gençler ceniklerde tarla işleri bittik-

¹Yayla terimi, köken itibarıyla eski Türkçe (Osmanlıca) ile eski Türk lehçelerinde (Azeri ve Çağatayca gibi) kullanılan yay (yaz) ve yaylamak (yazı geçirmek) ifadeleriyle ilişkili olduğu kabul edilir. Yaylamak teriminin zamanla yaylag veya yaylak şekline dönüştüğü ve bölgeden bölgeye görülen farklı ifadelerin etkisiyle, terimin sonundaki g ve k sessiz harflerinin düşürülerek, yayla şeklinde ifade edilen (yazılan ve okunan) terimin oluştuğu kabul edilmektedir (Doğanay ve Coşkun, 2013). Nitekim Orhun Yazıtları metinlerinde de adı geçen faaliyetler yaylag terimi ile ifade edilmiştir (Doğanay ve Coşkun, 2013).

ten sonra yaylaya çıkmaya başlamıştır (Hacıfettahoğlu, 2003). Köylerde, mısırların içinde oluşan yabancı otları temizlemek ve hayvanların kışlık yiyeceği olan otları hazırlamakla görevli oldukları için otçu² olarak adlandırılan gençler, tarla işleri bittiğinde yanlarına silahlarını, yiyeceklerini ve kemençelerini alıp yaylalarına hareket ederler. Yol boyunca türkü söyleyerek, horon ederek, silah ve nara atarak yaylaya ilerleyen otçular ve yayladakiler her yıl temmuz ayının üçüncü cuması³ Kadırga Yaylası'nda toplanır ve Kadırga - Otçu şenliklerini gerçekleştirirler. Bu şenliğin başlangıç zamanı tam olarak belli olmamakla birlikte Hacıfettahoğlu (2003)'nun Tirebolulu Alparslan (1915)'dan aktardığına göre şenlikler 4-5 yüzyıldan bu yana düzenlenmektedir.

Yüzyıllardır bu topraklarda hayvancılık amacıyla yaylak ve kışlak arasında yer değiştiren topluluklar, sürdürdükleri ekonomik faaliyetlerin ve yaşadıkları coğrafyanın etkisi ile kendilerine has bir kültür oluşturmuşlardır. Bu kültürün en önemli öğeleri yayla göçleri ve yayla şenlikleridir. Bu çalışmanın konusunu oluşturan Kadırga - Otçu Şenlikleri yöredeki yarı göçebe toplulukların en büyük şenliğidir ve köyden çıkıştan geri dönüşe kadar her anı kendine has ritüellere sahiptir. Türkiye'nin ve dünyanın dört bir yanından misafir ağırlayan Otçu şenlikleri gün geçtikçe yayılan popüler kültürün etkisiyle geçmişinden uzaklaşmakta sıradan bir festivale dönüşmektedir. Bu çalışmada şenliğin kültürel önemi ve yapısında meydana gelen kültürel yozlaşma ele alınacak, somut olmayan bir kültürel miras olan bu etkinliğin gelecek kuşaklara sağlıklı bir şekilde aktarılabilmesi için öneriler sunulacaktır.

2. Veri ve Yöntem

Nitel araştırma yöntemi benimsenen bu çalışmada, literatür taraması ile gözlem ve yapılandırılmamış görüşme teknikleri ile elde edilen birincil veriler kullanılmıştır. Yapılandırılmamış görüşme tekniği, bölgede yayla şenliklerine eskiden beri katılan yöre halkı, horon eğitimcileri, yerel sanatçılar, şenlik organizasyonunda görevli kişiler ve yerel derneklerde görev yapmış ya da yapan yöneticiler ile yüz yüze ve telefon aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Gözlem verileri ise araştırmacının daha önceki şenliklere katılmadan sağladığı tecrübeler ile karşılaştırılmasıyla derlenmiştir.

3. Bulgular ve Değerlendirme

3. 1. Trabzon'da Yaylacılık ve Otçu Şenlikleri

Yaylacılık ve yayla yaşamı yörede çok eski tarihlerden itibaren sürdürülen, ekonomik amaçların yanında yöre insanı için vazgeçilmez bir gelenek, bir tutku ve kendine özgü bir alışkanlıktır (Zaman, 2001). İlkbahar mevsiminde karların erimeye başlamasıyla yaylaya çıkma hazırlıkları da başlar. Mayıs ayında yaylalara çıkılarak önce yayladaki evlerde ve ahırlarda kış mevsiminde meydana gelen hasarlar onarılır ve evler oturmaya

²Her ne kadar yörede otçular için mısır bitkisinin otunu temizleyenler olarak bir sınıflama yapılırsa da, ülkemizde bu şenliklerin mısır tarımının başlangıcından çok önce de var olduğunu kabul etmeliyiz. Çünkü mısır bitkisinin Anadolu'ya girişi 17. Yüzyıl'da olmuştur (Şahin, 2001). Oysaki Çepniler bu tarihten çok önce bu bölgeye gelip yerleştiler ve yaylacılık yapmaya başladılar.

³Şenliklerin planlanmasında halk takvimi esas alınır. Trabzon yöresinde kullanılan halk takvimine göre şenlik Orak ayının ilk Cuma günü yapılır.

müsait hale getirilir. Mayıs sonu haziran başında hayvanlar ve tüm gerekli eşyalarla yaylaya göç başlar. Yaylaya çıkmanın öncelikli amacı otlaklardan faydalanmak olduğu için eşitlik ilkesi gereği yaylaya çıkış için ortak bir tarih belirlenir. Önceleri yaylaya yürüyerek çıkıldığı için genelde belirlenen tarihte hep beraber gidilirken günümüzde motorlu taşıtlarla farklı tarihlerde yaylaya çıkılmaktadır. Bu durumda yaylaya erken çıkanlar hayvanlarını meralara bırakmamakta, belirlenen tarih geldiğinde (eskiden yayla bekçisinin ya da muhtarın silah sesiyle) hayvanlar toplu halde otlaklara bırakılmaktadır.

Yaylaya göç götürüldükten sonra yaşlılar ve çocuklar hayvanlarla ilgilenmek için yaylada kalırken gençler yaz mevsiminde yapılması gereken zirai işler için köylerine dönerler. Bu işlerden en önemlileri mısırların otunun kazılması ve hayvanların kışlık yiyeceği olan çayırların biçimidir. Mısır fidelerinin belirli seviyeye gelince topraktan rahatça çıkabilmesi için mısırların dipleri kazılmakta ve diplerindeki yabancı otlar temizlenmektedir. Yabancı otların alınma işlemi 15-20 gün arayla yılda en az iki kez yapılmaktadır. Ayrıca hayvanların kış mevsiminde yiyeceklerini hazırlamak üzere çayırlar biçilir, kurutulur ve yığınlara yığılır ya da yağmur almayan kapalı mekanlara depolanır. Ot işleri ile uğraşan bu insanlara otçu adı verilir.

Otçulara tarla işlerini bitirmek için tanınmış bir süre vardır. Bu tarih; halk takvimine göre orak ayının ilk cuma günü yani temmuz ayının üçüncü cuma günüdür. Bu tarihte işini bitiren herkes Kadirga yaylasında toplanacak ve buradaki şenlikte hep beraber eğlenecektir. Bu sebeple imece yöntemiyle birbirlerine yardım eden otçular herkesin o tarihte hazır olmasını sağlamaya çalışır.

Şenliğin temelini köylerde ot işiyle uğraşanlar oluşturduğu için bu şenliğe Otçular Şenliği de denilmektedir. Kadirga Otçular Şenliği çevre obaları oluşturan Tonya, Şalpazarı, Düzköy, Maçka, Çarşıbaşı, Vakfıkebir, Akçaabat, Beşikdüzü, Kürtün (Gümüşhane), Torul (Gümüşhane) ve Eynesil (Giresun) açısından oldukça önemlidir⁴. Bütün planlamalar bu tarihe göre yapılır ve şenliğe birkaç gün kala tüm köylüler işlerini bitirmiş olmalıdır⁵.

Otçu göçüne katılacak olan köyler daha önceden yaylaya çıkış gününü ve saatini belirler. Bu yolculuk Kadirga'ya olan uzaklığa göre belirlenir ve yakın köyler için bir uzak köyler için iki gün önceden başlar⁶. Göç sırasında en önemli unsur kemeç ve kemeççidir. Köylüler kendi aralarında para toplayarak bazen bir köy tek başına bazen de birkaç köy bir araya gelerek bir kemeççi ile anlaşır. Hatta kimi zaman bir yıl önceki şenlikte bir yıl sonrası için söz kesilmiştir. Kemeççi yola çıkılacak olan günde ve saatte belirlenen yerde hazır⁷. Yörede, tanınan, bilinen iyi kemeççilerle anlaşmak önemlidir çünkü Kadirga'ya

çıkıldığı zaman horoncular en iyi çalan kemeççinin halkasına girmekte böylece kemeççi ne kadar iyiye horon halkası da o derece geniş olmaktadır.

Otçu Göçü için belirlenen gün ve saatte köylüler kararlaştırılan yerde toplanır. Toplanma alanında herkes yola çıkılacağını anlasın diye silahlar atılır. Bu toplanma en fazla 40-45 dakika sürer. Eksik olanlara birileri gönderilip neden gelmediği öğrenilmeye çalışılır. Herkes toplandığında kemeç, davul zurna ve silah atışları eşliğinde yola çıkılır. Yol güzergahında hangi manilerin ve türkülerin çalınıp söyleneceği, hangi çeşmeden su içileceği, nerede mola verilip yemek yenileceği ya da horon oynanacağı vb. her şey önceden bellidir. Her mevkii için belirli türküler vardır ve bu türküler kimlerin söyleyeceği de bellidir⁸. Horon edilebilecek düzlüklere varıldığında horon havası çalınır ve horon oynanır⁹.

Hem kadınlarda hem de erkeklerde horon ve yürüyüş düzenini sağlamakla görevli idareciler¹⁰ bulunur. Bu idareciler yürüyüş ve horon düzenini sağlayarak karışıklık meydana gelmesine engel olur. İdareci kaç yaşında ya da kim olursa olsun herkes onun talimatlarına uymak zorundadır. Yılda bir kere gerçekleşen ve tekrarı olmayan bu açık hava tiyatrosunun sorunsuz tamamlanması için herkes elinden gelen gayreti göstermektedir.

Otçu göçünün yürüyerek yapıldığı dönemlerde en önemli yiyecekler haşlanmış patates, yoğurt, mısır ekmeği, çiğ pırasa ile yufkadan yapılan bişi isimli tatlıdır. Biraz daha durumu iyi olanların bohçalarında pekmez ve helva da vardır.

Otçuda kılık kıyafet çok önemlidir. Kıyafetler, ilkbahar ile birlikte hazırlanmaya başlar. Erkeklerin kıyafetleri 70-80 sene öncesinde zipka, kilot pantolon, keten gömlek (işlik), yelek, ceket, çarık ve potinden oluşurdu. Bugün takım elbise (özellikle lacivert) tercih edilir. Kadınlarda eskiden yünden el dokuması peştemal, yakada önlük, başta çember altında fes, ayakta çarık, ala çorap ve tozluk ile bazı küçük aksesuarlar bulunurdu. Bugünün kıyafetleri başlarında eşarp, sırtlarında işlikler, fistanlar, bellelerinde kuşaklar, çorap ve ayakkabıdan ibarettir¹¹ (Fotoğraf 1-2). Bu kıyafetlerin önemli bir kısmı satın alındığı gibi bağ, çentik, zembil vb. birçok aksesuar da kendileri tarafından yapılır (Karaman, 2012).

Yolculuk bir ya da iki gün sürse de her köy perşembe akşamı obasında olur, o gece obadakilerin de köyden gelenlere katılmasıyla çıra ateşi ışığında büyük eğlenceler yapılır. Bu göç dede ve ninelerle çobanlık yapmak üzere yaylada kalan çocuklar için de ayrı bir heyecandır. Onlar hem şenliğin hem de özlemle bekledikleri anne ve babalarına kavuşacak olmanın heyecanını ya-

⁴Konu hakkında bilgi alınan kaynak kişiler Eynesil'den gelen Örenlilerin ise Oğuz köyleri ile mahkemeye itikal eden ve Oğuz köylerinin lehine sonuçlanan hükmü yaklaşık 20 yıldır şenliğe katılmadıklarını beyan etmişlerdir.

⁵Yöre halkı için bu şenlik çok önemlidir. Belirtilen saatte belirlenen yerde olmamanın önemli bir gereksesi olduğu düşünülür. Bunu örneklemek gerekirse yapılan görüşmelerde o gün cenazesi olanların cenazesini defnedip yola çıktığını ya da yolda ilerlerken işlerini bitiremediği için göçe katılmamış olduğunu gördükleri başka köydeki otçulara hep beraber yardım ederek işlerinin tamamlandığını ve göçe katılmalarının sağlandığını anlatanlar olmuştur. Bunlar yöre insanının şenliğe verdiği değerin göstergelerindedir.

⁶Kadirga yaylasının belirli yerleşmelere uzaklığı: Akçaabat (43 km), Beşikdüzü (58 km), Düzköy (22 km), Eynesil (63 km), Giresun (150 km), Gümüşhane (62 km), Kürtün (30 km), Maçka (43 km), Şalpazarı (39 km), Tonya (36 km), Torul (41 km), Trabzon (73 km), Vakfıkebir (56 km)'dir (Zaman, 2000(a)).

⁷Eski dönemlerde kemeççi geceden köye gelir, kadınlar yol için yiyecek hazırlarken, erkekler kemeççi eşliğinde geceden eğlenmeye başlardı.

⁸Konu ile ilgili tespit edilen mani, türkü gibi sözlü edebiyat ürünleri ilgili bölümlerde dipnot olarak sunulmuştur.

Ay vuranda vuranda/Çık da otur giranda;
Bu sene buluşuruk / Ufağam Kadirga'da

⁹Karadeniz gençleri / Ot göçüne giderler,
Çıkarlar Kadirga'ya / Güzel horon ederler.

¹⁰Bazı köylerde bunlara yönetici de denilmektedir.

¹¹Kadirga'nın kültürlerini en iyi koruyan topluluklarından olan Ağasarlı kadınların giyiminde sadeleşerek kalıplaşan aşağıdaki unsurlara rastlanır. Başörtüsü olarak guşguyrük bağlanan çember ve bürümcek gibi başka bağlama şekilleri vardır. Çeşitli renklere sahip çiçeklerle kadınsılığı vurgulayan fistan ve bunun üstünde işlemeli yelek vardır. Etek üstüne sarılan saçaklı yün kuşak ya da kuşak üstü direkli peştemal vardır. Bu peştemal genç kızlarca yapılandırılan Ağasar kıyafeti içine bele sokulan biçimiyle katılmaktadır. Şalvar yerine ise boyu fistanın eteğini aşmayan dizlerden lastikle boğumlu don vardır. Ayaklarda yünden örülü ala çoraplar ve canlı renkli lastikten yapılmış yemeni ayakkabılar vardır (Korkmaz, 2010).

şarlar.

Fotoğraf 1-2.Yöresel kıyafetler içinde kız çocuğu ve kadınlar.
Photo 1-2. Girls and women in local clothes.

Yaylaya gelen otçular ve yaylacılar cuma sabahı hep birlikte Kadırga'ya hareket etmek üzere hazırlanırlar. Sabah kemeñçeci obanın üst kısmına çıkarak kemeñçesini çalmaya başlar ve obaya yola çıkılacağını haber verir. Kemeñçe sesiyle toplanan oba yola çıkar ve önceden belirlenmiş yerlerde diğer obalardan gelen yaylacılarla buluşularak yola devam edilir. Önde atlılar, peşinde horon kolu vaziyetinde erkekler ve başlarında düzeni sağlayan idarecileri, onların arkasında da kadınlar ve onların idarecileri bulunur. Atlılar önde atlarını sağa sola sürerek düzeni sağlamaya çalışır. Bu yürüyüşte tüfekliler önde tabancalılar arkada ateş ederek adeta bir savaş galibi gibi Kadırga'ya yürürler. Hem erkeklerin hem de kadınların idarecileri yürüyüş düzenini koruyarak kimsenin ileri çıkmamasını ya da geri kalmamasını sağlar (Fotoğraf 3).

Fotoğraf 3.İdarecinin yönlendirmesiyle horon ederek Kadırga'ya yürüyen yaylacılar.
Photo 3. Transhumant walking to Kadırga as dancing Horon (folklore) with the direction of manager.

Obalar Kadırga'ya ulaştıklarında attıkları sevinç naraları birbirine karışmakta, obalar yürüyüş kolu şeklinde tüm obaların toplanacağı Horondüzü'ne yaklaşmaktadır. Her oba diğerinin sesini bastırmak istercesine aynı anda çığlık atıp nara savurarak tepelerden inerken, adeta bağ-bahçe ve ahırda ne kadar yorulmuşlarsa o derece bağırıp acısını çıkarmaktadırlar (Özdamar, 1987). Yemyeşil Kadırga binlerce insandan oluşan bir renk cümbüşüne dönüşmektedir¹².

Alana her oba belirli yönlerden giriş yapar ve önce gelenler diğerlerini karşılarlar. Horon düzü adı verilen yerde büyük bir horon halkası kurulur ve obalar geldikçe bu halkaya dahil olur. Önce Kadırgaya ulaşarak horon halkasını kuran obalar arkadan gelenleri horon halkasının bir kenarını açarak içlerine alırlar. Bu bir nevi yan yana, omuz omuza dostluğun ve dayanışmanın en güzel örneğidir. Görüşme yapılanlar horon halkasının büyüklüğünü 'halka öyle büyük olurdu ki horondaki bir kişi kemeñçecinin karşısından 5 dakikada bir geçirdi' şeklinde tanımlamaktadır. Horon halkası büyüdükçe kemeñçenin sesi duyulmadığından kimi zaman iki veya daha fazla kemeñçeci bir araya gelerek beraber çalmaktadır. Bu da yeterli olmadığında devreye davul-zurna girmektedir. Burada amaç daha fazla ses çıkmasını ve halkadaki her bireyin sesi ve komutları düzenli bir şekilde duyabilmesini sağlamaktır. Kemeñçeciler horon halkasının düzgün bir şekilde ilerleyebilmesi için belirli komutları kullanarak halkanın içinde adeta bir yandan diğer yana koşmaktadır. Ayrıca çavuş¹³ adı verilen bir kişi de halkanın içinde bulunmakta ve sürekli şekilde komutlar vererek horonu kontrol etmektedir (Fotoğraf 4)(Akat, 2006).

Fotoğraf 4.Kadın ve erkek horon grupları ve onların düzenlerini sağlamaya çalışan idarecileri (İnan KALYONCU Arşivi).
Photo 4. Male and female Horon groups and administrators trying to maintain their order (İnan KALYONCU Archives).

Horon edemeyecek durumda olanlar için de en büyük zevk horon halkasının içine girerek oturup horonu seyretmektir (Fotoğraf 5). Aynı zamanda halkanın dışında da kalabalık bir topluluk hem seyretmek hem de biraz sonra horona dahil olmak için beklemektedir.

Horon, Cuma Namazı saatine kadar sürer, ezan okunduğunda erkekler yüzyıllardır süregelen bir gelenek olan Kadırga'daki namazgahta namazlarını kılmaya giderler (Fotoğraf 6).

Namaz bittikten sonra her köy ya da ilçe kendi horon halkasını kurar. Bu küçük horon grupları şenliğin sonuna yaklaştığının habercisidir (Fotoğraf 7). Bu sırada bir kısım insan da alış veriş yapmak üzere pazara geçer.

Kadırga'da eğlence bitince obalar yine geldikleri gibi kemeñçe ve horon eşliğinde obalarına dönerler. Cuma gecesi de eğlenceler sabaha kadar devam eder. Bazen pazar gününe uzatanlar olsa da genel olarak cumartesi günü eğlenceler sona erer. Mevsim sonunda köylere dönüşler serbest şekilde olur ve herkes köylerdeki işlerinin çokluğuna göre yaylada kalma süresi belirler.

¹²Kadırga çimeninde/gelir oturur kızlar Bilmeyenler zanneder/gökten inmiş yıldızlar

¹³Bu görevi yapan kişi komutçu veya horon kahyası olarak da adlandırılmaktadır.

Fotoğraf 5. Horon halkası içinde oturarak horonu izleyen yaylacılar.
Photo 5. Transhumants watching Horon by sitting inside the Horon circle.

Fotoğraf 6. Üstü açık namazgahta namaz kılmak için bekleyen ve namaza giden yaylacılar.
Photo 6. Transhumants going to and attending for prayer in the open air Namazgah.

Fotoğraf .7 Tonya ilçesinin kurduğu horon halkası (İnan KALYONCU Arşivi).
Photo 7. Horon circle established by Tonya district (İnan KALYONCU Archives).

3. 2. Kadirga Pazarı

Kadirga'yı önemli kılan özelliklerinden biri de yayla yerleşmeleri için önemli bir pazar konumunda olmasıdır. Yaz döneminde ve özellikle alışveriş pazarının kurulduğu cuma günleri tek katlı binaların yanında iki ve üç katlı binaların da bulunduğu Kadirga çarşısı adeta bir kasaba görünümü kazanmaktadır (Zaman, 2010). Fakat şenlik günü ticari hareketlilik en yüksek seviyeye ulaşmaktadır. Yaylalarda tarım imkanları sınırlı olduğu için sebze, meyve ve kuru gıda ile diğer tüm ihtiyaçlar bu pazardan karşılanmaktadır. Kadirga'da süt, yağ, peynir gibi hayvansal gıdalar, el sanatları ile üretilen çamatan, zenbil, dırmaç gibi eşyalar ve çevredeki bitki örtüsünden elde edilen yabancı ot, çiçek

ve çam sakızı gibi ürünleri pazarlayan yaylacılar elde ettikleri gelirle kendi ihtiyaçlarını karşılamaktadır (Fotoğraf 8-9-10-11). Kurulan hayvan pazarında canlı hayvan satıldığı gibi bu hayvanların bazıları kesilerek et satışı da yapılmaktadır.

Fotoğraf 8. Çıra ve maranta çiçeği satan bir kadın.
Photo 8. A woman selling kindling and Maranta flower.

Fotoğraf 9. Pazarda satılmak üzere hazırlanmış çamsakızı.
Photo 9. Mastic prepared for sale on the market.

Fotoğraf 10. Pazarda satılan el üretimi ahşap ürünler.
Photo 10. Handmade wooden products sold in the market.

Kadirga pazarında yaylacıların ihtiyacı olan birçok şeyi bulmak mümkündür. Sebze, meyve, ucuz giysi, lastik ayakkabı, ip, boncuk, saat, peştamal, ayakkabı, alet edevat, çocuklar için balonlar, şenliğin vazgeçilmezleri kara ekmek ve pestil, döner, ızgara köfte ve et aklı ilk gelenlerdendir. Pazardan alınan yiyeceklerin bir kısmı orada tüketilirken bir kısmı diğer alınanlarla beraber obalara götürülür (Fotoğraf 12-13).

Fotoğraf 11. Yaylacıların ürettiği yağ, peynir gibi ürünlerin alım-satımını yapan bir esnaf.

Photo 11. An artisan selling products such as oil and cheese produced by transhumant.

Fotoğraf 12. Yaylacı kadınların vazgeçilmezi kara lastik.

Photo 12. Black rubber indispensable for transhumant women.

Fotoğraf 13. Kadirga pazarının en çok rağbet gören ürünlerinden pestil ve kara ekmeç.

Photo 13. Pestil (dried fruit pulp) and black bread, the most popular products of the Kadirga market.

3. 3. Kadirga Otçu'lar Şenliğinin Kültürel Özellikleri

Geçmişten beri Türkler için yaylaya çıkmak ve şenliklere katılmak çok önemlidir. Yaylaya çıkamamanın ya yoksulluktan ya da bahtsız olmaktan kaynaklandığına inanılır (Baştan, 2002). Yöre insanı için de şenliklere katılım son derece önemlidir. Şenliğe katılmak için herkes her türlü fedakarlığı yapar, hatta o günü ailece yaşayabilmek için bir yıl çalışır, olmazsa ineğini, kazasını satanlar dahi olabilir (Şentürk, 2009). Yerel mahkemede görülen bir davanın yeni duruşma gününü, hakim Kadirga Otçu günü olan cuma gününe ertelemesi, davacı ve davalının otçu şenliğine katılmalarının zorunlu olduğunu beyanla bu ka-

rara itiraz etmelerine sebep olmuş; durum tartışma konusu haline dönüşmüş, sonunda hakim yerel kültüre saygısı nedeniyle duruşma günü değiştirilmiş ve taraflar otçu şenliklerine katıldıktan sonra başka bir gün duruşmaya devam edilmiştir (Gülay, 2011).

Şenliklerin anlaşılabilmesi için zaman, mekân, tarihsel gerçeklik veya hikâye, bunların etrafında oluşan inanç, kostüm, yemek, katılım ve ekonomi gibi şenliğin alt yapısını oluşturan bileşenlerinin ve bu bileşenlerin birbirleriyle olan ilişkilerinin daha ayrıntılı incelenmesi gerekmektedir (Aksu, 2017). Kadirga bir pazar ya da bir şenlikten ziyade, başlangıcından bitişine adeta şaşalı bir törendir. Kadirga, halkın giyim-kuşamını, oyunlarını, silahlarını, atlarını, sözlü ve enstrümental müziğini kısaca tüm kültürel zenginliklerini sergilediği, hatta liderlerini ve gençlerini tanıttıkları alandır (Fotoğraf 14). Kadirga er meydanıdır. At binmek, kılıç kuşanmak bu şenliklerde öğrenilir. Horon bu şenliklerle gelişir ve büyür. Yörede geçmişte çok yaygın olan ve büyük acılara sebebiyet veren kan davaları bile şenlikte birkaç günlüğüne unutulur. Yıllarca yüzlerce insanın kan davası yüzünden hayatını kaybettiği yörede, binlerce insanın bir araya geldiği şenlikte tek kişinin bile kanlısını vurmaması şenliğe verilen önemin göstergesidir. O şenliğe gitmek herkesin hakkıdır ve buna saygı gösterilir.

Fotoğraf 14. Kadirga Şenliği bir eğlenceden ziyade yerel halk için çok önemli bir törendir (<http://www.gunyuzum.com>).

Photo 14. Kadirga Festival is a very important ceremony for the local people rather than amusement. (<http://www.gunyuzum.com>).

Yıl içindeki en büyük eğlence organizasyonu olan Kadirga Otçular Şenliği başlangıcından bitimine büyük bir ciddiyet içinde gerçekleştirilir. Köyden çıkıştan itibaren şenliğin sonuna kadar hem erkekler hem de kadınlar için birer idareci bulunur. Kafilenin düzen içinde yürümesini sağlayan idarecinin kim olduğu bilinir ve söylediklerine harfiyen itaat edilir. O ne derse uyulur, idarecinin lafından kimse çıkmaz. Usta çırak ilişkisi içinde gelişen sistemde usta olan idareci bu işe hevesli gördüğü ve yapabileceğine kanaat getirdiği birini yanında gelecekte idareci olabilmesi için yetiştirir.

Şenliklerde muhabbet çadırları kurulur, bu çadırlarda insanlar oturup sohbet eder. Belki de bazıları yılda bir kez burada ahab ve dostlarını görür, hasret giderir. Yaylalarda aylarca obalarda yaşayanlar diğer obalardakilere görüşmek, haberleşmek, sosyal ve kültürel dayanışmayı sağlamak amacıyla bu yayla şenliklerini kullanmıştır.

Kadirga bir öğretme alanı, bir açık hava müzesidir. Cavit Şentürk

Kadırga'da bir keresinde 78 yaşında bir nineyle horon ettiğini ve bunun kuşaklar arası aktarımda büyük önemi olduğuna vurgu yapmaktadır. Anneler evlenme çağında olan oğullarına burada kız bakar ya da evlendirilmesi düşünülen kız ve erkek burada birbirlerini görür. Bu şenlikler yeni aşkların da doğmasına beşiklik etmektedir. Silah, Kadırga için önemli bir ritüeldir. Eskiden şenliklerde içki içilmesi hoş karşılanmadığı için silah atılmasında çok sakınca görülmezken şenliklerde içkinin yaygınlaşmasıyla yaralanmalar hatta ölümlerin meydana gelmesi silahların şenlikten uzaklaştırılmasına neden olmuştur (Şentürk, 2009).

Şenliklerde kılık-kıyafet büyük önem taşır. Cavit ŞENTÜRK şenlikte kılık kıyafete verilen önemi şöyle açıklamaktadır:

Eskiden bir delikanlı durup dururken gıcır gıcır giyinse ayıplanırdı. Bu giyim için bir sebep olmalıdır. İşte bu şenlikler gösteriş yerleridir. Erkekler en yeni ve en temiz kıyafetlerini, kızlar bu şenlikler için diktirdikleri kıyafetlerini giyer, takılarını takar. Herkes bu şenliklerde kendini ortaya koyar.

Bu gösterişin ikinci halkası horondur. Horonun şekli önemlidir. Kadırga'ya girerken ilçeler en önde isimlerinin yazdığı afişle alana girse de aslında buna gerek yoktur. Oyunlarından, kemençenin sesinden, müzisyeninden hangi ilçenin geldiği anlaşılır. Horon bu şenliklerin temel taşıdır. Dalgaların yarışı, balıkçıların kürek çekişi, balıkların ağlarda çırpınışı, derelerin akışı, toprağın işlenişi, yağmurun, karın yağışı, çimenlerin, ekinlerin biçilişi, imeceler, yaylaya göçler gibi doğal ve toplumsal olaylar bir bütün olarak horonda işlenir (Güçlü, 2004).

Horonun baş mimarı olan Karadeniz kemençesi, yayı atkuyruğundan yapılmış, 40-45 cm boyunda, 3 cm kalınlığında, 8 cm eninde, 3 telli dut, ardiç ve sarmaşık gibi ağaçlardan yapılmış¹⁴ yaylı bir çalgıdır (Şentürk, 2009). Horonu idare eden kişi idareci, çavuş, komutçu gibi isimler alır. Bir kural olmasa da Çepnilerde komutu genelde müzisyenler, Tonya ve Akçabat'ta ise oyuncu verir. Çünkü horonda komut vermek çok önemlidir ve herkesin yapabileceği bir iş değildir. Komut veren sivrilir ve ön plana çıkar. Bunun için belirli bir yaşta, horonda usta ve horonu idare edebilecek yetide olması gerekir. Obada, komutçunun kim olduğu ve komutçu olmadığında komutu kimin vereceği herkes tarafından bilinir. Komutçu izin vermeden kimse komut veremez ancak gençlerden bu işi yapabilecek birini gördüğünde zaman zaman ona komut verdirerek onu yetiştirir. Tıpkı camilerde imamların gençlere zaman zaman ezan okutturması ya da müezzinlik yaptırması gibidir.

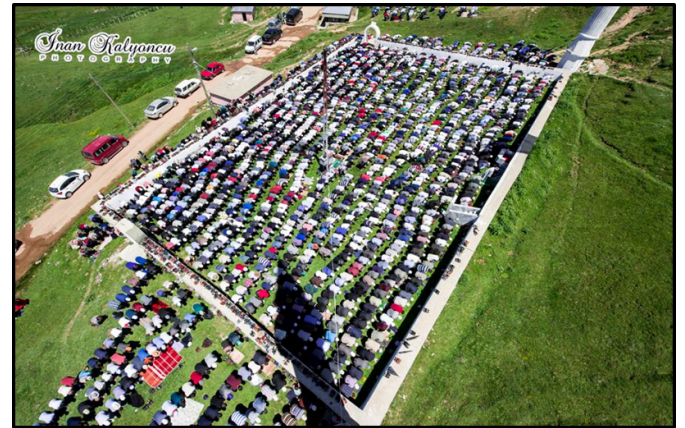
Horona girmek kolay değildir. Horona yırtık ya da pis kıyafetle girmek, horonda herhangi bir sululuk ya da taşkınlık kabul edilmez. Horonda gençler vitrine çıkar. Kimin her ne gücü varsa para, boy, pos, yakışıklılık, kıyafet orada ortaya dökülür. Eski dönemlerde kadınlar horona girmez seyredirdi. Düğünlerde erkeklerin annesiyle, kız kardeşiyle, halasıyla, karısıyla horon etmeye başlaması sonucu akrabalık sayesinde horonda namahrem kalmamıştır. Günümüzde kadın-erkek arasındaki sosyal farklılıkların azalmasıyla kadınlar yalnız horona girmekle kalmamış kendi oyunlarının yanı sıra erkek oyunlarını da oynamaya başlamıştır.

Yaylalarda oluşturulan oba yerleşmelerinde farklı köylerden

¹⁴Kemençenin büyüklüğü çalınma şekliyle ilgilidir. Örneğin; ayakta, uzun yayla yollarında yaya giderken çalınan kemençeler, elde kolay tutulması, eli yormaması için daha küçük imal edilirken, oturarak, dize dayanarak çalınan kemençeler daha büyük olabilmektedir (Akat, 2006).

hatta ilçelerden gelen insanların bir arada yaşaması insanların birbiriyle kaynaşmasını sağlamış, insanlar arasında iletişimi ve dostluğu arttırmıştır. Mesela Mandagöz Obası'nı Tonya ilçesinden Ortamahalle ve Büyük Mahalle, İskenderli Mahallesi ile Beşikdüzü ilçesinin Adacık (Yobol) köyünden gelenler oluşturmaktadır.

Tüm tarım toplumlarında hasat sonrası panayır ve festival tarzında eğlenceler yapılmaktadır. Fakat Kadırga Şenliklerini bu kapsamda görmek hem eksik hem de yanlış olacaktır. Çünkü Kadırga'da birleşen topluluklar genel olarak hayvancılıkla uğraşan topluluklar olduğu için onlar için hasat sonu kavramı çok da doğru değildir. Hatta Beşikdüzü çevresinden gelenler şenliklerin ardından fındıkların otlarını ayıklamak üzere köylere dönmektedirler. Yani bu şenlik bağ bahçe işlerine verilen kısa bir ara gibi düşünülebilir. Bu sebeple böyle bir şenlik için farklı bakış açıları ortaya konabilir. Otçu şenlikleri kendi başına bir tören olarak kabul edilebilir. Otçu yürüyüşü adeta savaşa giden bir orduyu, bir fetih yürüyüşünü andırır. Önde silahlı atlılar, arkada yürüyen silahlı erkekler ve en arkada kadınlar... Yaylacılar için sanki bu bir şenlikten ziyade fetih kutlaması gibidir. Büyük bir görkemle dört bir taraftan silah sesleri ve nidalarla Kadırga'ya iniş, alanda toplanma ve eğlence, birlikte kılınan namaz adeta hakimiyet göstergesi gibidir (Fotoğraf 15).

Fotoğraf 15. Kadırga Yaylası'nda üstü açık namazgahta kılınan Cuma Namazı (İnan KALYONCU Arşivi).

Photo 15. Friday prayer in Kadırga Plateau, practiced in the open-air Namazgah (prayer hall) (İnan KALYONCU Archives).

Tonya'dan, Şalpazarı'ndan, Beşikdüzü'nden, Vakfikebir'den, Akçabat'tan, Eynesil'den ve Karadeniz'in diğer illerinden binlerce insan şenliğe katılmakta, gurbette olan birçok insan halen yıllık iznini Otçular Şenliklerine göre ayarlamaktadır. Türkiye'nin ve Dünya'nın dört bir yanına yayılmış olan Trabzonlu, Giresunlu ve Gümüşhaneliler Kadırga'ya katılmak için ellerinden geleni yapmakta katılmayanlar da kendi buldukları yerlerde bu geleceği yaşatmaya çalışmaktadır. Türkiye'de İstanbul, Kocaeli, Bursa, Sakarya, Zonguldak, Ankara, Samsun, İzmir'de, yurtdışında da Almanya (Hamburg, Ulm, Frankfurt, Münih (Allgäu), Biefeld, Heilbron, Oberhausen, Duisburg, Lenningen), Belçika (Genk), Fransa (Paris), Hollanda (Amsterdam), Avusturya (Linz) ve ABD (New Jersey) gibi birçok ülkede Otçu şenlikleri yapılmaktadır. Bunların tamamı göz önüne alındığında Kadırga Şenliği belki de Dünyanın en kapsamlı organizasyonlarından biridir (Fotoğraf 16-17).

Fotoğraf 16-17. Almanya'da düzenlenen Kadırğa şenliği organizasyon afişleri (Anonim).

Photo 16-17. The posters of the Kadırğa festival organized in Germany (Anonymous).

3. 4. Kadırğa Otçu Şenlikleri İle İlgili Sorunlar

Yayla şenlikleri hayvancılık temelli organizasyonlar olduğu için hayvancılık azaldıkça şenliklerin havası da değişmeye başlamıştır. Ekonomik sebeplerle gençler gurbete çıkmış köylerde yaşlılar ve yıllarca gurbette kalıp emekli olduktan sonra köylerine dönen emekliler kalmıştır. Doğal olarak bu insanların bir kısmı yaylaları sadece serinlemek ve temiz hava almak için kullanmayı amaçlamakta, hayvancılık yapanlar da kendi ihtiyaçları oranında süt ürünleri elde edebilecekleri sayıda hayvan bakmaktadırlar. Yeni inşa edilen yayla evlerinden ahır çıkartılmış, evlerin mimarisi dahi değişmiştir. Temeli hayvancılık ve tarımla uğraşan köylülerin dinlenme ve eğlenme ihtiyacını karşılamaya dayalı olan Kadırğa Şenliği de bu değişimlerden nasibini almaya başlamıştır. Ekonomik faaliyetler değiştiği için insanlar geçmişe özlem duymaya başlamış, bu durumun kültürün korunmasını olumlu etkilemesi beklenirken durum tam tersi olmuştur. Büyük şehirlerde yaşayanların yaylaları sadece fiziki mekân olarak görüp orada şehirde olduğu gibi eğlenmek istemeye başlaması şenliklerin otantik yapılarını bozmaya başlamıştır.

Şenlik alanında önemli altyapı sorunları bulunmaktadır. Daha birkaç yıl öncesine kadar yeterli tuvalet ve su bile bulmak zorken özellikle Kadırğa Derneği'nin ve hayırseverlerin çalışmaları sayesinde bu eksiklikler yavaş yavaş giderilmektedir. Fakat konaklama sorunuyla ilgili herhangi bir adım atılmamış halen şenliğe gelenlerin konaklayabileceği bir otel bulunmamaktadır.

Kültürü en iyi koruma yollarından biri kültürün yaşatılarak korunmasıdır. Kültürün yaşatılabilmesi için öncelikle o kültürün sürdürüldüğü mekânın da korunması gerekmektedir. Bu mada kültürel mekânın korunması o mekâna bağlı olan geleneğin ve gelenek aktarımının da güvence altına alınması anlamına gelir (Aksu, 2017). Her tarafa yapılan düzensiz yollar insanlara faydadan çok zarar vermektedir. Meyilli arazilerde yağış eğilme beraber yüzeysel akışa geçmekte, her taraf çamur içinde kalmaktadır. Tüm obaların farklı yönlerden gelip birleştikleri Horondüzü binalarla işgal edilmiş durumdadır. Buna bir de kurulan sergiler eklendiğinde neredeyse horon edilecek alan kalmamakta insanlar mecburen çevreye dağılmaktadır (Fotoğraf 18-19).

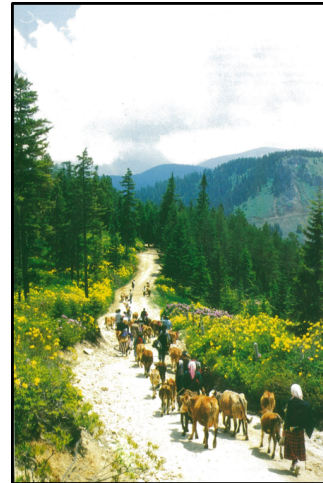
Bir kültür yelpazesi olan yaylaların idari kriterlerle sınırlandırıl-

Fotoğraf 18-19. 1990'lı yıllarda şenlik alanında yapılaşma fazla olmadığı için insanlar rahatça girebilirken (solda) (Karaca, 2000:155) günümüzde artan yapılaşma ve pazarın düzensiz genişlemesi insanların hareket alanını kısıtlamıştır (sağda) (Anonim).

Photo 18-19. In the 1990's, people can enter easily because there is not too much restoration in the festival area (left) (Karaca, 2000:155) today increasing constructions and irregular expansion of the market restrict the movement area of people (right) (Anonymus).

ması imkansızdır. Bu şenliğe katılanlar Gümüşhane'den Giresun'a dek uzanan bir coğrafyaya yayılmış şekilde yaşamaktadır. Mülki idare yetkisi Gümüşhane'ye devredilen Kadırğa'da bir yetki karmaşası ortaya çıkmaktadır. Yöre halkına göre Kültür Bakanlığı'nın şenlik için yaptığı yardımlara, pazarda açılan sergilerden ve mevcut dükkânlardan alınan vergilere sahip olabilme adına yaylaya hâkim olma mücadelesi doğmuştur. Bu gelir kaygısı şenlik planlamasını olumsuz etkilemektedir. Mesela geçmiş yıllarda Horondüzü'ne penaltı atışı oyun parkuru kurulmuş, insanlar horon ederken bir tarafta ödüllü penaltı atışları yaptırılmıştır.

Teknolojinin gelişimiyle yollar ve araçlar arttıkça göç esnasındaki ritüeller de yavaş yavaş yok olmaktadır. Arabalarla yaylaya çıkıldığı için otçu göçü terkedilmiş, yürürken edilen sohbetler, çeşme kıyılarında verilen molalar, yol türküleri ve manileri kaybolmaya başlamıştır (Fotoğraf 20-21-22).

Fotoğraf 20. Geçmişte bir mahalle, bir köy hatta bazen birkaç köy aynı anda ve yürüyerek yaylaya göç ediyordu (Karaca, 2000).

Photo 20. In the past, a neighborhood, a village, and sometimes a few villages were migrating to the high plateau together and on foot (Karaca, 2000).

Fotoğraf 21-22. Günümüzde ulaşım şartlarının gelişmesi ve araç imkanlarının artmasıyla artık göçler bireysel yapılmaktadır (A. Arif BEKTAŞ Arşivi).

Photo 21-22. Nowadays, with the development of transportation conditions and the increase of vehicle possibilities, migrations are made individually (A. Arif BEKTAŞ Archive).

Eski dönemlerde perşembe akşamı ya da cuma sabahı köylerden obalara gelen otçular ve yaylacılar, cuma sabahı obalarından çıkıp hep beraber Kadirga'ya hareket ederdi. Motorlu araçların çoğalmasıyla şenliğe katılacak olanlar büyük oranda şenlik sabahı yaylaya hareket etmektedir. Obadan şenlik alanına giderken de obadan çıkan 300 kişinin 200'ü arabalarına binerek Kadirga'ya gitmekte, böylece geriye kalan 100 kişiyle Kadirga'ya gelen yürüyüş grubu sönük kalmaktadır. Obaların kalabalık gruplar halinde horon eşliğinde alana girişi önemli bir ritüel iken bu ritüel giderek terk edilmektedir.

Şenliklerde her taraf araçlarla dolmakta, şenlik alanı bir otomobil pazarına dönüşmektedir. Arazinin her tarafının boş olması araçların şenlik alanına yaklaşmalarının önünü açmakta yapılan ikazlara uyulmamaktadır. Bu durum otopark sorunu yarattığı gibi, önemli sayılabilecek gürlüğü kirliliği oluşturmaktadır.

Kurulan sahne, yüksek sesle yayınlanan müzik ve protokol konuşmaları, insanların kemençe ve davul zurnayı duymasını engellemektedir (Fotoğraf 23-24).

Fotoğraf 23. Kadirga Yaylası'nda kurulan sahnede protokol konuşmaları.
Photo 23. Protocol members talking on stage established in Kadirga Plateau.

Fotoğraf 24. Devlet erkanının ve misafirlerinin şenliği takip ettiği protokol tribünü.
Photo 24. A protocol tribune of state officials and guests following the festival.

Kitle kültürünün baskın kültür haline dönüşmeye başlamasıyla şenliklerde yöreyle alakası olmayan, org vasıtasıyla çalınan müzikler hatta daha ileriye giderek Roman havası gibi müziklerin çalınmaya başlamış, yöre insanının çok önem verdiği, en temiz ve en yeni kıyafetleri ile girdiği horon halkasında kültürlemenin zayıflamasıyla sigara içen, cep telefonu ile konuşanlar hatta sakız çiğneyenler ortaya çıkmıştır.

4. Sonuç ve Öneriler

Şenlikler, toplumların kültürel aktarımlarının hem kuşaklar arasında hem de geniş bir halk kitlesine ulaşarak yapılabildiği,

toplumun büyük kısmının gelenekleri hep birlikte gerçekleştirme imkânı bulduğu ve tekrar hatırladığı organizasyonlardır. İletişimin çok ileri düzeye ulaştığı günümüz dünyasında şenlikler insanları bir araya getirerek yüz yüze iletişim imkânı sağlayan ender etkinliklerdendir.

Yaylacılık, hayvancılık ekonomisini temel alan bir faaliyettir. Gerek yaz sıcaklarından kaçmak gerekse geniş otlaklardan yararlanmak için bahar aylarından itibaren hayvanlarıyla beraber yaylalara göç eden insanların en büyük eğlencesi yayla şenlikleridir. Şenlikler bugünkü festivallerden farklı, kendi ritüelleri olan yüzlerce yıllık bir birlikteliğin eseridir. Fakat bu şenlikler hayvancılık temelli bir ekonomik hayatın sonucu olduğu için yörede ekonomik faaliyet türleri geliştikçe ve değiştikçe bunlar şenlikleri de etkilemektedir. Bugün yaylalarda şenliklere katılan ya da geleneği devam ettirmeye çalışanlar çocuklukları yaylada geçen ve yaylaya yürüyerek ulaşan nesildir. Bu nesil ortadan kalkınca bu şenlikler de ya benliklerini tamamen kaybedecek ya da yok olacaktır.

Bu dağlar, bu yaylalar ve şenlikler kesinlikle korunmalıdır. Bunların bozulması kültürün yok olmasının başlangıcıdır. Cavit Şentürk'ün aktarımıyla yurt içinde ya da yurtdışında halk oyunu ekiplerimiz ayakta alkışlanıyor, ödüller alıyorsa bu ödül ve alkışların gerçek sahipleri Karadeniz Dağları'nda bu kültürü yaşatanlardır. Elbette Kadirga'ya katılanların hepsinin tüm ritüelleri bilmesi ve uygulaması beklenemez. Bu kültüre uzak, fakat yine bu kültüre hayran olan ve merak duyanlar da bu şenliğe katılacaktır. Burada sorun; eğer şenlikler geleneklerin değil de misafirlerin isteklerine göre dizayn edilirse geleneksel şenlikten çıkar, yayla festivali ya da panayıra dönüşerek yozlaşır.

UNESCO Kadirga-Otçu Şenlikleri gibi tehlike altındaki özgün geleneksel kutlamaların korunması konusunda önemli adımlar atmaktadır. Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması sözleşmesine göre kültürel mirasın aktarılmasında taşıyıcı işlevi gören toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şöenlerin koruma altına alınması gerekmektedir. Bu manada oldukça önemli bir halk organizasyonu olan Kadirga-Otçu Şenliğinin kültürel bozulmaya uğramadan en iyi şekilde kendini ifade edebileceği zemin ve imkânı sağlamak başta yöneticiler olmak üzere, yöre halkı ve yerel ve ulusal düzeyde faaliyet gösteren sivil toplum örgütlerinin öncelikli vazifesi olmalıdır.

Aşağıda belirtilen tespitler ve bunlarla ilgili öneriler dikkate alınır, ilgililer tarafından değerlendirilirse Otçu Göçü şenlikleri somut olmayan kültürel miras olarak daha uzun yıllar sürdürülecek, milli birlik ve beraberliğimizin yapı taşlarından biri olmaya devam edecektir;

-Şenliklerde kemençe çalıp türkü söyleyen yerel sanatçıların yetiştirilmesinde düğünler önemlidir. Son dönemde Trabzon gibi müzik ve folklor kültürü olan bir yerde dahi düğünlere org gibi müzik araçları girmeye başlamıştır. Kültürel mirası korumak ve gelecek nesillere aktarabilmek için mahalli çalgıcılar desteklenmeli, hatta yetenekli olanlar kamu kurumlarında yeter sayıda istihdam edilmeli ve bu personeller talep halinde düğünlere ücretsiz gönderilmelidir. Böylece hem kalifiye kemençeciler yetişecek hem de düğünlerde geleneksel müzik devam edecektir.

-Sohbet çadırlarının sayıları arttırılmalı, insanların rahatça dinlenip sohbet edebileceği alanlar oluşturulmalıdır.

-Alana giriş ritüelleri ve erkekler önde kadınların arkada girişi devam ettirilmelidir. Burada kadın erkek eşitliği vs. düşüncelerle

geleneklere aykırı farklı uygulamalar yapılmamalıdır.

-Araçların park edilebileceği bir alan oluşturulmalı bu alandan sonrasında araç girişine izin verilmemelidir. Park alanından şenlik alanına ücretli ya da ücretsiz servis imkânı sağlanabilir.

-Şenlik alanı kesinlikle değiştirilmemeli gerekirse pazarın ve yapıların yeri değiştirilmelidir. Şenlik alanı olan Horondüzü'nde bulunan yapılardan alana girişi ve horonu engelleyenlerin yıkılarak farklı bir alanda inşa edilmesi gerekmektedir. Pazarın da bu binaların yakınına taşınmasıyla bina sahiplerinin de mağdur olmaması sağlanmış olacaktır.

-Köylülerin pazara ürün getirmeleri ve satmaları teşvik edilmelidir. Geleneksel yemekler, giysiler, el sanatları korunmalı, geliştirilmeli ve sergilenmelidir. Bunlar için bir yöresel pazar ya da yayla pazarı gibi bir bölüm oluşturulabilir. Bu şenliğe gelip yayla uğurdu yemeden, yayla ayrıncı içmeden kimse gitmemelidir.

-Şenliğin içinde insanların ihtiyaçlarını karşıladıkları pazar büyük öneme sahiptir. Yaylacılar bu pazarda hem kendi mahsullerini satarak maddi kazanç sağlamakta hem de kendi ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Fakat kurulan sergiler bir plan çerçevesinde otçuları engellemeyecek şekilde organize edilmelidir. Otçular, pazar yeri yakınına gelince kurulan sergilerden kendilerine yol bulup alana istedikleri gibi girememektedir. Sergi kuracak olanlara belirli parsellenmiş alanlar tahsis edilmeli bunun dışına çıkılmasına kesinlikle müsaade edilmemelidir.

-Son dönemde planlama sürecine Tonya, Maçka, Beşikdüzü, Şalpazarı, Kürtün, Özkürtün belediyeleri dahil olsa da bu şenliklerin organizasyonları yüzyıllardır halk tarafından yapıldığı gibi yine onlara devredilmelidir. Yayla şenlikleri için Kültür Bakanlığı'nın koordinesinde yerel halk ve özellikle yerel sanatçıların da bulunduğu bir organizasyon komitesi oluşturulmalıdır. Kültür ve Turizm Bakanlığı festivaller için yaptığı yardımın kullanım hakkını oluşturulacak bu komiteye vermelidir.

-Şenliğin denetim ve güvenlik işleri için ilgili kamu kurumları organizasyon komitesine destek olmalıdır.

-Otçu şenliklerinde protokol tribünleri ve konuşmaları olmalıdır. Tabi ki devletin temsilcilerinin bu şenliklere katılımı halkı gururlandırmakta ve şenliklere değer katmaktadır. Fakat mevcut uygulama şenliklerin yapısına zarar vermektedir. Protokol konuşmaları için horonun durdurulmak istenmesi ya da kemeçe sesi ile konuşmaların karışması ya da obaların alana girişi sırasında yapılan protokol konuşmaları şenliğin asil sahiplerini rahatsız etmektedir. Şenliğe katılmak isteyen yöneticilerin mümkünse geleneksel kıyafetleri giyerek obalarla birlikte alana girmesi, onlarla horon halkasında el ele tutuşması yöre halkını çok daha mutlu edecektir. Protokol tribünü yerine şenliğin asline uygun olarak hatta mümkünse keçi kılından yaptırılmış bir protokol çadırı kurulabilir.

-Şenliğin tarihi, halk takvimine göre yüzlerce yıllık tecrübe ile oluşturulmuştur. Hiçbir afiş, reklam, duyuru olmadan ülkenin, hatta dünyanın dört bir yanındaki insanlar o tarihte şenlik olacağını bilmektedir. Bu tarih hiçbir şekilde değiştirilmemelidir. Şenlik her koşulda Orak ayının ilk cuması yani temmuz ayının üçüncü cuması yapılmalıdır. Geçmişte bazı yıllarda olduğu gibi dini bayramlar vb. sebeplerle şenlik tarihi değiştirilmemelidir.

-Kurulan dev hoparlörlerden ve ses sistemlerinden yayınlanan popüler müzik kemeçenin sesini bastırmaktadır. Ünlü sanatçılar davet ederek binlerce lira harcamak gereksizdir. Bu sanat-

çıları insanlar zaten televizyonlarda izleyebilmektedir. Bu şenlikler açık hava konserleri değildir. Bu nedenle de bu şenliklerde yerel sanatçılar rol almalıdır.

-Şenliklere görüntü almak üzere gelen televizyon kanallarının isteklerine göre şenliğe müdahale edilmemelidir. Şenliği görüntülemek isteyen televizyoncular mevcut haliyle görüntülemelidir.

-Satılan yiyecek ve içecekler halk sağlığı açısından denetlenmeli, tehlike oluşturabilecek ve uygun temizlik koşullarını taşımayanların satışı engellenmelidir.

-Bugün Kadırğa'da horon alanı olan Horondüzü'ne cami, karakol ve dükkanlar yapılmış yollar açılmış, bu alan adeta işgal edilmiştir. Burada mimariye dikkat edilmeli, her isteyen istediği yere istediği şekilde yapı inşa etmemelidir. Buna en güzel örnek orada bulunan Namazgah'tır. Bugün o namazgaha neredeyse bitişik nizam usulü yapılar yaklaştırılmıştır. Bu namazgahın ve çevresinin, şenlik alanı ile birlikte koruma altına alınması şarttır.

-Geleneksel yapı parçalar halinde değil bütüncül şekilde korunmalıdır. Şenliğin devamlılığı için ritüeller tamamlanmalıdır. Mesela bazı obalar Kadırğa'ya kadar gelip alana girmeden pazara ya da farklı yerlere dağılmaktadır. Alana girmeli ve diğerleri tarafından karşılanmalıdır. Zamanlama da çok önemlidir. Bazı obalar alana ulaştıklarında Cuma Namazı vaktine denk gelmekte horon halkasına dahil olamadan namaza geçilmektedir. Yolda geçirilecek süre hesaplanarak ona göre yola çıkılmalıdır. Tüm yaylacıların oba oba bir nevi ana karargâh ve toplanma yeri olan Kadırğa'ya girişi birlik ve beraberliğin Karadeniz Dağlarındaki Türk fetih ve hakimiyetinin sembolüdür.

-Yayla evleri ve ortak kullanım için şebekelere aktarılan sular, kaynak sularına ve ekolojik çevreye zarar vermemelidir. Yaylalarda yol sistemlerinin gelişmesi, evlere su ve elektrik hizmetlerinin ulaştırılması 4-5 ay olan yaylalarda kalış süresini 7-8 aya uzatmıştır. Bu hassas ekosistemlerde icra edilen işler ve ileriye dönük planlamalar çok dikkatli ve uzun vadeli sonuçları hesaplanarak yapılmalıdır.

-Silah çok önemli bir ritüeldir fakat insan canı daha da önemlidir. Bu manada geleneğin devamı için sadece obaların önünde giden atlılara şenlik alanına yaklaşırken kurusıkı silahlarla ya da plastik mermilerle ateş izni verilebilir.

-Belediyeler arası, dernekler arası hatta kişiler arası ilişkiler bile bu şenlikleri olumsuz etkileyebilmektedir. Bazı obalar şenliğe katılmama kararı almakta, alternatif şenlik yapmaya çalışmakta ya da Kadırğa'nın başka bölümünde şenlik yapmaktadır. Bu yanlış tercihler katılımları olumsuz etkilemekte şenlikleri zayıflatmaktadır. Bu kültürde katkısı olan kim varsa hepsi beraber olmalıdır. Yayla sorunları dostça ve herkesin rızası olacak şekilde çözümlenmelidir.

-Gelişen teknolojiyle kültürel etkileşim artmış fakat kültürün yayılması bir kültürün diğerini asimile etmesine dönüşmüştür. Dünyanın her yerinde batı kültürü, özellikle de popüler kültür hakim olmaya başlamıştır. İnsanlar kültürlerini korumaktan ziyade onu tüketerek gelir elde etmeye çalışmaktadır. Eğer önlem alınmazsa belirli bir süre sonra yerel kültürler önemlerini yitirecektir. İnsanlar farklı olanı görmek için binlerce kilometre yol katetmektedir eğer siz ona geldiği yerdeki kültürü sergilerseniz onun için değer taşımayacaktır. Biz farklı olanı koruduğumuz sürece kültürümüz değerli olacaktır.

-Son dönemlerde yaylalarda meydana gelen terör hadiseleri yaylacılık faaliyetlerini ve şenliklerini engellememeli aksine yaylacılık teşvik edilmeli ki araziler başıboş ve denetimsiz kalmamalıdır. Yaylacıların varlığı bu terör unsurlarının yaylalarda rahat hareket etmesini engelleyecek, güvenlik güçlerimizin işi kolaylaşacaktır. Hatta yaylada kalış süresinin uzaması bu manada devletimizin güvenlik konusunda da menfaatinedir.

-Şenlikler sırasında Kadirga Yaylası'na dökülen çöpler belediye tarafından yakılarak bertaraf edilmektedir. Hassas olan doğa hem çöplerin bıraktığı kimyasallarla, hem çöplerin kokusuyla hem de çöpler yakıldıktan sonra oluşan tahribatla kirlenmektedir. Kadirga'nın çöp bertaraf işlemini her yıl muhatap belediyelerden biri üstlenmelidir. Trabzon Büyükşehir Belediyesi tarafından yeteri kadar çöp konteyneri bırakılmalı ve şenlikten sonra çöpler o yıl temizlikten sorumlu belediye tarafında alandan uzaklaştırılmalıdır. Çevreyi kirlütenlere de gerekli cezai işlemler uygulanmalıdır.

-Kültürü korumak ve yaşatmak üzere örgütlenen kuruluş ve dernekler hiçbir siyasi ya da ekonomik bakış açısına göre şekillenmemelidir. Onların yegâne amacı kültürlerini muhafaza etmek ve gelecek kuşaklara doğru bir şekilde aktarılmasını sağlamak olmalıdır.

-Tarihî yayla şenliklerinin aslına uygun yapılması ve korunması çok önemlidir. Bu manada gerekli derlemeler muhakkak uzmanlar tarafından yapılmalıdır. Çünkü baştan savma bir çalışma ile değiştirilmiş kültürel öğelerin insanlara gelenek diye sunulması çok tehlikeli sonuçlar doğurabilir.

-Eskiden insanlar köylerde tek bir kültürün etkisinde yetişirdi. Günümüzde Kadirga'yı oluşturan başta Trabzon ve çevre yerleşmelerden gurbete çıkanlar Türkiye'nin, hatta dünyanın dört bir yanına dağılmış durumdadır. Bu gurbetçilerin çocukları ve torunları kendi kültürüne uzak kalmakta ve her biri farklı kültür çevresinde yetişmektedir. Bu nesillere kültürümüzün aktarımı çok önemlidir. Kültürü yaşatacak onlardır, eğer turist gibi gelip izleyip dönerlerse, horon halkasına girmezlerse o halkayı sadece bir dans figürü olarak görecektir, temsil ettiği değerleri içselleştiremeyeceklerdir. Zamanla çağın eğlence şekilleri şenlikte etkili olmaya başlayacak ve gelenekler ortadan kalkacaktır. İnsanlar çağdaşlık adı altında öz kültüründen uzaklaşmamalıdır. Asıl çağdaşlık kendi kültürüne sahip çıkmaktır.

Nihayet bu şenliği sadece tarım toplumlarının hasat sonu eğlencesi gibi görmemek gerekir. Her yıl Orak ayının ilk Cuma günü yapılan bu şenlik Karadeniz Dağlarının Türkler tarafından fethinin kutlanması, bir hakimiyet göstergesidir. Bir araya gelen topluluklar Cuma Namazını kıldıktan sonra gösterdikleri birlik beraberlikle dosta güven düşmana korku salmaktadır.

Kaynakça

- Akat, A. (2006). *Doğu Karadeniz Bölgesindeki Çepniler ve Çepni Müziği*. İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Baştan, A. (2002). *Türk Göçebeliği ve Trabzon Yaylacılığı*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Doğanay, H., Coşkun, O. (2013). Türkiye Yaylacılığındaki Değişme Eğilimleri ve Başlıca Sonuçları. *Doğu Coğrafya Dergisi*. 30, 1-28.
- Erdoğan Aksu, H. (2017). Eller Havaya Eller Şifaya: Uluslararası Manisa Mesir Festivali Üzerine Bir İnceleme (A Review on the Mesir Mancu Festival of Manisa). *Milli Folklor Dergisi* 115, 91-105.
- Güçlü, M. (2004). Trabzon Yöresi Düşün Törenlerinde Horon. *Milli Folk-*

- lor Dergisi* 64, 123-140.
- Gülay, A. (2011). Ağasar'da Yayla Şenliklerinin Değişmeyen Adı: OTÇU. *Ağasar Dergisi* 6, 52-53.
- Hacıfettahoğlu, İ. (2003). *Sakarya Şehidi Binbaşı Hüseyin Avni Bey (Trebolulu Alparslan)*. Atlas Yayınları, Ankara.
- Karaca, S. (2000). *Her Yönüyle Dünden Bugüne Ağasar-Şalpazarı*. Göksu Grafik, İstanbul.
- Karaman, F. (2012). Nerede Eski Otçular. *Ağasar Dergisi* 7, 46-48.
- Korkmaz, M. A. (2010). Trabzon-Ağasar Kadın Giysileri. *Zeitschrift für die Welt der Türken (Journal of World of Turks)* 2, 335-350.
- Küçük, A. (2011). *Giresun Çepni Folkloru*. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Balıkesir.
- Şahin, S. (2001). Türkiye'de Mısır Ekim Alanlarının Dağılışı ve Mısır Üretimi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 21(1)*, 73-90.
- Şentürk, S. (2009). *Rüzgar Topuklu Adam Cavit ŞENTÜRK (Biyografi)*. Ürperti Yayınları, Trabzon.
- Özdamar, S. (1987). *Kadirga'da Son Horon*. Kavram Yayınları, İstanbul.
- Zaman, M. (2000a). Doğu Karadeniz Bölümü Geleneksel Yayla Şenliklerine Tipik Bir Örnek: Kadirga-Otçular Şenlikleri. *Türk Coğrafya Dergisi* 35, 277-297.
- Zaman, M. (2000b). Tonya İlçesinde Oba Yayla Yerleşmeleri ve Yaylacılık. *Doğu Coğrafya Dergisi* 3, 221- 244.
- Zaman, M. (2001). Geleneksel Yayla Şenliklerinin Doğu Karadeniz Bölümü Yayla Turizminin Geliştirilmesindeki Rolü. *Doğu Coğrafya Dergisi*. 6, 187-214.
- Zaman, M. (2007). *Doğu Karadeniz Kıyı Dağlarında Yaylalar ve Yaylacılık*. Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum.
- Zaman, M. (2010). *Doğu Karadeniz Kıyı Dağları'nda Dağ ve Yayla Turizmi*. Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum.

Kaynak Kişiler

- Ali EVREN, Geyikli Beldesi Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Derneği Başkanı.
- Ali Naci TAŞ, Resullü Köyü, Beşikdüzü.
- Ali KURT, Emekli, Tonya.
- Bülent ŞİRİN, Gazeteci, Şalpazarı.
- Cavit ŞENTÜRK, Öğretim Görevlisi - Horon Eğitmeni.
- Çavuş Metin ÖZARSLAN, Ören Derneği Eski Başkanı.
- Erol YANIK, Sayvaçatak Köyü Dernek Başkanı.
- Halil İbrahim COŞKUN, Beşikdüzü.
- Hasan KALYONCU, Emekli Öğretmen- Yerel Araştırmacı – Gazeteci, Tonya.
- Hikmet KOÇ, Emekli Öğretmen, Tonya.
- Levent ŞİRİN, Gazeteci, Şalpazarı.
- Mahmut UZUN, Kadirga Yaylası Kültür Turizm Çevre Güzelleştirme Derneği Başkanı.
- Mehmet KANDAZOĞLU, Ağasar Halk Oyunları Gençlik ve Spor Kulübü Derneği Kurucu Başkanı.
- Mehmet SAYAL, Şalpazarı Dernekler Federasyonu Eski Başkanı.
- Mehmet TÜRKMEN, Horon Öğreticisi, Otçu horon İdarecisi, Şalpazarı.
- Mevlüt KANDAZOĞLU, Horon Öğreticisi, Emekli, Şalpazarı.
- Raif KAYA, Emekli Öğretmen, Tonya.
- Resul BAHADIR, Öğretmen, Tonya.
- Selahattin ÇOLAK, Kemeçeci, Tonya.
- Semih DURMUŞ, Şalpazarı Dernekler Federasyonu Başkanı.
- Şakir SAĞLAM, Türkelli Köyü, Beşikdüzü.
- Yunus AKBULUT, Tüccar, Tonya.
- Fotoğraflar:
Ahmet Arif BEKTAŞ
İnan KALYONCU

